Lietuvos nacionalinė M. Mažvydo biblioteka

mokslas menas literatūra

DRAUGAS

ANTROJI DALIS / 1979 METAI

RUGPJŪČIO MĖN. 25 D. / AUGUST 25, 1979

PART TWO — Nr. 199 (30)

Šiame numery:

Vilniaus universitetas – snaudžiantis milžinas.
Nuo Edukacinės komisijos iki šių dienų.
Šviežias kraujas Stratfordo festivalio vidury.
Vlado Šlaito eilėraščiai.
Dailininko Telesforo Valiaus kūrybos apžvalginė paroda.
Etniškosios Chicagos nuotraukos Moderniojo meno muziejuje.
Vilniaus universitetinės temos literatūrinė vakaronė.

Kertinė Parašte

Vilniaus universitetas - snaudžiantis milžinas

Su Vilniaus universitetu yra panašiai, kaip su DC — 10 lėktuvu. Tai yra puikus lėktuvo korpusas ir puikus jo motoras, tačiau kažkas negero yra toje dalyje, kuri sujungia lėktuvą su moto ru. Panašiai Vilniaus universitetas yra ilgaamžė mokslo institucija mūsų sostinėje; taip pat ir mūsų visuomenė yra šviesi ir aktyvi visiems klausimams, liečiantiems Lietuvių tautos istoriją. Tačiau tampraus ryšio tarp jos ir Vilniaus universiteto nėra. Keturių šimtų metų Vilniaus universiteto sukaktuvių uždavinys yra pajieškoti sraigto, kuris tampriau sujungtų lietuvišką visuomenę su Vilniaus universitetu.

Minėjime, kurį ruošia Lietuvių katalikų mokslo akademija, Chicagoje š. m. rugpjūčio 31 — rugsėjo 2 d. bus aštuoniolika paskaitų, kurios stengsis panagrinėti mūsų santykius su Vilniaus universitetu. Tai bus trūkstamo sraigto jieškojimas tarp mūsų ir universiteto.

Šio sraigto jieškojimas nėra lengvas uždavinys. Lietuviškai visuomenei, išaugusiai nepriklausomoje Lietuvoje, Vilniaus universitetas yra svetimas daugeliu atžvilgių. Nesava mūsų laikams yra šio universiteto teologija ir filosofija. Svetimas yra ir feodalizmas, kuris buvo visuomeninė sistema tais laikais, kai Vilniaus universitetas steigėsi ir ilgą laiką veikė. Nėra ko sakyti, kad svetimas yra ir lenkiškumas, kurio vis daugiau atsirado Vilniuje jo universiteto veikimo laikais. Nesava yra ir lotynų kalba, kuri buvo pagrindinė susižinojimo priemonė to universiteto veikloje keletą šimtmečių. Lietuviškai katalikiškai visuomenei negali būti visais atžvilgiais priimtinas ir tas universiteto laikotarpis, kai jam vadovavo Edukacinė komisija, kuri buvo persiėmusi masoniškomis idėjomis ir stiprino lenkiškumą. Negalima norėti, kad ir šio universiteto požiūris į tiksliuosius mokslus ir ekonomiją būtų mūsiškas. (Nors, kalbant apie tiksliuosius mokslus, reikia pripažinti, kad Vilniaus universiteto prestižas pasirodo daug geresnis negu buvo manoma. Koperniko ir Newtono gamtos mokslų teorijos čia buvo studijuojamos anksčiau negu kituose universitetuose).

Šis universitetas yra tarsi snaudžiantis milžinas, įgulęs mūsų istorijon per keletą šimtmečių, ir mums noroms nenoroms kelia apsčiai nelengvai atsakomų klausimų. Reikia tikėtis, kad jo 400 metų sukaktis sudomins visuomenę ir prisidės prie šio universiteto tikros prasmės ir reikšmės išaiškinimo. Svarbu yra mums susidaryti teisingą pažiūrą jo atžvilgiu.

Lietuvių Katalikų mokslo akademijos ruošiamas šios sukakties minėjimas yra gera pradžia ta kryptimi. Negalima sakyti, kad 18 paskaitų yra pakankama pastanga apžvelgti keletą šimtmečių užtrukusiai mokslinei ir mokomai veiklai. Tačiau pradžia tai yra gera.

Ypačiai reikia atkreipti dėmesį į prof. Pauliaus Rabikausko paskaitą apie lietuviškumo apraiškas Vilniaus universitete. Jis yra išstudijavęs dar neskelbtą Vilniaus universiteto medžiagą Romos archyvuose ir žino daugiau apie jo lietuviškumą negu buvo žinoma ligi šiol. *Jo paskaita bus rugpjūčio 31 d. (penktadienį) 10 val. 30 min. ryte, atidaromajame minėjimo posėdyje.* Reikia pridurti, kad pats prof. Rabikauskas yra taipgi įžymybė mūsų visuomenėje. Jis buvęs oficialus Vatikano Gregorinio universiteto istorijos fakulteto dekanas, dabar yra to universiteto vicerektorius.

Nemažai atsakymų į mums

(Nukelta į 2 psl.)

NUO EDUKACINĖS KOMISIJOS IKI ŠIŲ DIENŲ

Vilniaus universitetinės temos Lituanistikos instituto suvažiavime New Yorke

ALINA STAKNIENĖ

(Tęsinys iš praėjusio šeštad.)

Antrąjį Vilniaus universiteto laikotarpį, geriau sakant, jo pradžią, kai, uždarius Jėzuitų ordiną, visas jo švietimo tinklas perėjo valstybės žinion, o Vilniaus universitetas tapo *Didžiosios Lietuvos Kunigaikštystės Vyriausia mokykla*, analizavo istorikas *Dainauskas* savo paskaitoj "Vilniaus universitetas Edukacinės komisijos veikloje".

Tas 22 metų tarpas tarp pirmojo padalinimo ir Lietuvos — Lenkijos unijinės valstybės žlugimo, kai krašte buvo nuolat neramu, buvo revoliucinių idėjų laikmetis švietimo skyriuje. Suvalstybinus Lietuvos švietimą, čia pirmą kartą Europoj buvo įvesta viešo mokymo sistema.

Jai vadovavo Edukacinė komisija — Švietimo ministerijos tipo organas. Jos dispozicijon pateko visos iki tol jėzuitų valdytos mokyklos ir jų turtas (dėl kurio buvo daug bylinėtasi). 1780 m. švietimo tinklas buvo galutinai sutvarkytas. Jonas Dainauskas nurodė pirminius šaltinius, kuriuose yra įdomios medžiagos apie šį laikotarpį. Krokuvoj buvo atrastos kanceliarinės protokolų santraukos iš pirmos, įžanginės Edukacinės komisijos sesijos. Ne originalūs protokolai, o tik vėlesni jų nuorašai. Tai reikšminga medžiaga: profesorių sąrašai, sąmatos, sąrašai visų mokyklų Lietuvoj ir t. t.

O Lenkų mokslo akademija 1964 — 1973 m. dviem dalim išleido Edukacinės komisijos posėdžių protokolus iš 1773 — 1785 m. ir 1786 — 1794 m. periodų. Prelegentas pabrėžė, kad lenkai dabar daug spausdina Lietuvos švietimo klausimais, liesdami šį laikotarpį.

Be to, pačioj Vilniaus universiteto bibliotekoj yra ir orignalūs universiteto vizitatorių raportai, iš tų laikų, kai jie lankė Lietuvos mokyklas.

Jonas Dainauskas, Lituanistikos instituto bibliografijos skyriaus vedėjas, iš profesijos bibliotekininkas ir teisininkas, yra pasižymėjęs kaip teisės istorikas, Lietuvos — Lenkijos istorinių šaltinių tyrinėtojas, paskelbęs per 200 rašinių šiom temom, redagavęs kelis istorijos leidinius.

Savo paskaitoj, jis detaliai išryškino Edukacinės komisijos svarbią švietimo veiklą ir jos poveikį Vilniaus universitetui.

Šiame lakotarpyje universitete suklestėjo tikslieji ir gamtos mokslai. Buvo įsteigta eksperimentinės fizikos katedra. Astronomijos observatorija, vadovaujant M. Počebutui, tapo viena iš garsiausių Europoj, o pats M. Počebutas tapo Vilniaus universiteto rektorium (20-čiai metų).

Buvo pradėta dėstyti anatomija, chirurgija (1774 m.) Nors "šlėktos visuomenė ir nesuprato mokslo modernizavimo reikšmės", sakė J. Dainauskas, ir buvo "nusistačiusi prieš naujoves", 1781 — 1783 m. buvo pravesta reforma, kuri įvedė daug naujų idėjų. Iki tol akušerija buvo laikoma nedorovinga, o chirurgija — žemu užsiėmimu. 1785 — 1787 m. buvo įsteigtas medicinos ir gamtos mokslų fakultetas su paskaitomis lenkų kalba. (Jame dėstė ir garsūs botanikai S. Jundzilas, Ž. Žilibertas, G. Fosteris, buvęs James Cook ekspedicijos narys).

Pradėta dėstyti ir architektūra, tapyba. Taip pat buvo gilinami ir humanitariniai mokslai.

Bet 1795 m. Lietuva buvo okupuota ir prijungta prie Rusijos, o 1797 m. Vilniaus universitetas virto *Vilniaus vyriausiąja mokykla*. Buvo įvestas rusų kalbos dėstymas, bet pagrindinė dėstomoji kalba buvo lenkų, tik kai kurios paskaitos buvo dar skaitomos lotyniškai. Universitetui skiriama ir mažiau lėšų. 1803 m. jis buvo paimtas tiesioginėn caro globon ir buvo pavadintas *Imperatoriškuoju Vilniaus universitetu. Prasidėjo* trečias jo etapas.

Trečiasis Vilniaus universiteto tarpsnis, 1803 — 1832 (ypač jo vidurys, nuo 1815 iki 1823 m.) buvo universiteto klestėjimo laikotarpis. Tapęs Imperatoriškuoju Vilniaus universitetu, švelnesnėj caro Aleksandro I-jo globoj, jis gavo daugiau autonomijos ir paramos. *Simas Sužiedėlis*, pagrindinėj minėjimo paskaitoj, taip apibūdino Vilniaus universiteto struktūrą šiame reikšmingame periode:

Jame veikė keturi fakultetai: matematikos-fizikos, medicinos, moralinių-politinių mokslų ir literatūros-laisvųjų menų. Studentai buvo ruošiami 18-ai įvairių profesijų. Dėstomų dalykų buvo daugiau kaip 55. Mokslo lygiu ir garsu jis pralenkė visas Lenkijos ir Rusijos aukštąsias mokyklas. Dėstytojais buvo žymūs mokslo žmonės, kaip istorikas Joachimas Lelevelis, medicinos profesoriai Jonas Petras Frankas, jo sūnus Juozas ir kiti. Universitetas turėjo ryšį su Vakarų Europos iškiliom mokslo institucijom, ir naujos mokslo idėjos jame rado atgarsio. Studentų skaičius pakilo iki 1300. Tartu universitete tuo laiku buvo 600 studentų, Maskvos universitete — 800, o Charkovo universitete — 300.

Bet tai buvo ir Vilniaus universiteto suleńkėjimo laikotarpis. (Lotynų kalbą, kaip dėstomąją kalbą, 1816 m. galutinai pakeitė lenkų kalba). Įsisteigė lenkų kalbos ir literatūros katedra, o lietuvių kalbos katedra, nors ir buvo pagaliau suplanuota, nebuvo įsteigta. Lenkinimo dvasią Vilniaus universitetas plėtė ir visoj Lietuvoj. Jam buvo paskirta prižiūrėti visas mokyklas Vilniaus švietimo apygardoj, kuri apėmė senosios Didžiosios Lietuvos Kunigaikštystės žemes. Kad mokiniai greičiau išmoktų lenkiškai, jiems buvo uždrausta lietuviškai kalbėti. Lietuviškų vadovėlių leidimas buvo sustabdytas. Užtruko ir kitų lietuviškų raštų leidimas.

Nežiūrint tos lenkiškumo dvasios, netiesiogiai Vilniaus universitetas skatino lietuvių tautos sąmoningumą ir ruošė dirvą tautiniam atgimimui. Žymūs istorikai, kaip J. Lelevelis, labai domėjosi Lietuvos istorija. I. Danilevičius ir I. Onacevičius skaitė Lietuvos istorijos kursą. Ambraziejus Pabrėža studijavo Lietuvos augmeniją, o literatūros profesorius I. Laboika skatino lietuvius studentus rinkti liaudies dainas. Tokie lietuviai šviesuoliai, kaip S. Daukantas, D. Poška, S. Stanevičius ir kiti, būdami studentais, ėmė giliai domėtis Lietuvos praeitimi ir kultūra. Tos praeities romantinis idealizavimas įkvėpė ir sulenkėjusius lietuvius, rašytojus Adomą Mickevičių ir J. I. Kraševskį.

Anot S. Sužiedėlio, jei Vilniaus universitetas nebūtų buvęs 1832 m. caro Nikalojaus I-jo uždarytas, tai lietuvių tautinis atgimimas būtų prasidėjęs 50 metų anksčiau.

Be šito išsamaus apibūdinimo, šį laikotarpį tiesiogiai dar lietė trys paskaitininkai: istorikas Vincas Trumpa, medicinos mokslo istorikas dr. Ramūnas Kondratas ir literatūros istorikas dr. Vincas Maciūnas.

Vincas Trumpa, buvęs Lituanistikos instituto prezidiumo narys ir, dar Lietuvoj, jo istorijos skyriaus sekretorius, turėjo tiesioginį ryšį su Vilniaus universitetu. Jis buvo Vilniaus universiteto Lietuvos istorijos katedros vyriausiu asistentu (1941 — 44); yra rinkęs archyvinę medžiagą Lietuvos istorijai keliuose Europos universitetuose, o JAV jam buvo gerai prieinama Kongreso biblioteka, kurioj dirbo daugel metų. V. Trumpa yra paskelbęs daug straipsnių istorijos klausimais.

Savo paskaitoj, "XIX amžiaus pradžios Vilnius Stanislovo Moravskio atsiminimuose", negailėdamas spalvingų detalių, jis nušvietė kaip atrodė Vilnius ir Vilniaus universitetas tarp 1818 ir 1825 m. Jis taip pat susumavo ano laiko idėjinę-kultūrinę atmosferą, kuri atsispindi Moravskio atsiminimuose "Keletas mano jaunystės metų Vilniuj". Jie buvo išleisti keliom laidom — 1959 m. laida su paaiškinimais, — ja prelegentas ir naudojosi.

Sulenkėjęs lietuvis bajoras (kaip ir Adomas Mickevičius, su kuriuo jis bendravo, jį net ir apvesdino), Moravskis mokėjo skaityt ir rašyt lietuviškai. Jis baigė medicinos studijas Vilniaus universitete ir aprašė įspūdingas baigimo iškilmes.

Šiuose atsiminimuose jis, anot prelegento, "su pasimėgavimu" pripasakojo visokių mažų istorijėlių, gyvai atvaizduodamas įvairių žmonių charakterius. Tarp

(Nukelta į 2 psl.).

Vilniaus universiteto Didysis kiemas, Šv. Jono bažnyčia ir varpinė. (XIX amž. vidurio litografija iš J. K. Vilčinskio albumo).

Lituanistikos instituto suvažiavimas New Yorke

(Atkelta iš 1 psl.).

svarbesnių to meto įvykių, jisai aprašė (iš skeptiko taško) slaptų studentų organizacijų Filaretų-Filomatų bylą, kurią egzaltuotai, patriotiškai atvaizdavo A. Mickevičius savo Vėlinių III daly.

Tai buvo istorinis laikotarpis, nudažytas revoliucinėm idėjom (kova dėl laisvės ir nepriklausomybės), sakė V. Trumpa, bet Moravskis su skepticizmu ir nepasitikėjimu žiūrėjo į maištaujančią dvasią ano meto Vilniuj. Kaip ir Motiejus Valančius, jis bijojo revoliucijos.

1831 m. sukilime dalyvavo 40 proc. Vilniaus universiteto studentų. Įsiutęs caras Nikalojus I-sis universitetą uždarė 1832 m. Anot Moravskio, jis buvo ant Vilniaus įsiutęs ir anksčiau, nes Vilniaus visuomenė jam nerodė didelės pagarbos. Vilnių jis vadino "Lietuvos politinių srutų duobe" ir "velnio miestu". Caras rašęs, kad Vilniaus vardas neva kilęs iš lietuviško žodžio "velnias", — rašydamas tą žodį "vialnias". (Moravskis šią caro rašybos klaidą pataisė, tuo pademonstruodamas savo gerą lietuvišką rašybą).

Vilniaus universitetas nebeatsidarė iki 1919 m., kai lenkai okupavo Vilnių. Tada jis ėmė veikt jau Stepono Batoro vardu.

Dr. Ramūnas Kondratas, jaunas mokslininkas, Harvarde apgynęs disertaciją apie Vilniaus universiteto profesoriaus J. P. Franco medicinos veiklą XIX a. pradžioj, stažavo Vilniaus universitete 1972 - 73 m. ir vėliau 2,5 mėnesius, kaip jis pats sakė, skaitė 5 tomus J. Franko atsiminimų prancūzų kalba — *"Memoirs Biographiques"*.

Savo paskaitoj "Medicinos mokslai Vilniaus universitete XIX a. pradžioj", jis išryškino staigų universiteto medicinos mokslų išsivystymą. Beveik iki pat 18 a. pabaigos medicinos fakulteto Vilniuje dar nebuvo, nors jau buvo dėstomi atskiri dalykai, kaip anatomija, patalogija. O 19 a. pradžioj, iš visų kitų fakultetų, medicinos fakultetas jau buvo pats tobuliausias, sakė dr. Kondratas.

Taip įvyko dėka iš užsienio atsikviestų mokslininkų Jono Petro Franko ir jo sūnaus Juozo veiklos. Jie buvo pagarsėję reformininkai, žinomi autoriai, daug keliavę, pažinojo garsiuosius Europos gydytojus, mokslininkus.

Tuo laiku medicinoj kaip tik keitėsi idėjos. Empirinė medicina pakeitė teorijas, vyravusias 18 amžiuj. Ligoninėse buvo pradėta eksperimentuoti ir mokyti. Į Vilnių Frankai atnešė naują kibirkštį, naują dvasią. Jie bandė čia įkūnyt svarbias reformas, išsugdė naują mokslininkų kartą. 1804 m. visi medicinos fakulteto dėstytojai dar buvo užsieniečiai, bet 1823 m. jau beveik visi buvo vietiniai, jų buvę studentai.

Savo atsiminimuose Juozapas Frankas parašė savo pirmuosius įspūdžius apie Vilnių ir tuolaikinę medicinos padėtį: karaliaus dvare ir didikų rūmuose — daug gydytojų, o kaime — liaudies medicina. Bet Frankų mokslinė veikla padarė milžinišką įtaką. Jie dėstė ne tik žodžiais ir piešiniais, kaip lig tol buvo daroma, bet prie ligonių lovų: sujungė teoriją su praktika, o 1805 m. įsteigė kliniką, kuri pagelbėjo ir moksliniam ir pedagoginiam darbui. Pajamos vaistam ir neturtingų ligonių gydymui ėjo iš įvairių kultūrinių parengimų: koncertų, operų, teatro pastatymų.

Frankai labai daug prisidėjo prie medicinos lygio pakėlimo Lietuvoj. "Tai buvo pats šviesiausias taškas visoj Rusijos imperijoj", sakė dr. Kondratas.

Dr. Vincas Maciūnas, buvęs Lituanistikos instituto pirmininkas, yra pats padaręs įnašą į Vilniaus universitetą: jis buvo jo docentu, humanitarinių mokslų fakulteto prorektorium, ir 1942 — 44 m. bibliotekos direktorium. Dr. Maciūnas yra atradęs ir paskelbęs nemažai senų lietuviškų rankraščių ir dokumentinės medžiagos, liečiančios 19 a. pradžios lietuvių literatūrą.

Savo paskaitoj, "Senasis Vilniaus universitetas ir studentų žemaičių 'Tautiška giesmė' ", jis nušvietė lituanistinio sąjūdžio pradžią 19 a. ir jo ryšį su Vilniaus universitetu. Visoj Lietuvoj tada buvo jaučiama universiteto įtaka — jis davė antspaudą visam lietuvių kultūriniam gyvenimui. Tautinis sąjūdis buvo tiesioginis Vilniaus universiteto padarinys, sakė dr. Maciūnas. Čia buvo pasėti pirmieji tautinio sąmoningumo daigai.

Pokalbis Lituanistikos instituto suvažiavime New Yorke. Iš kairės į dešinę: prof. dr. Rimvydas Šilbajoris, Alina Staknienė ir dail. V. K. Jonynas. Nuotr. V. Maželio

Vilniaus universitetas paskatino pradžią lietuvių kalbos rašybos. Simanas Daukantas skundėsi "kaip sunku iš duobės išlįsti", neturint rašybos taisyklių. Prasidėjo gramatikų, žodynų rašymas, kalbos valymas. (D. Poška ir kiti). Tai buvo lyg koks iššūkis, "appel aux armes", nes domėjimasis sava kalba — jau pradžia tautiškumo.

Lietuviškasis sąjūdis, sutapęs su kalbos gryninimu, nebuvo išimtis. Tos pačios idėjos pasireiškė ir visoj Vakarų Europos kultūrinėj eigoj. Herderis, kuris žinomas kaip liaudies dainų propagatorius rašė, kad "kalboj glūdi visas jos (tautos) dvasinio turto lobynas". Liudvikas Rėza Karaliaučiuj vertė Donelaitį ir liaudies dainas, paveiktas jo idėjų.

Kalbotyrai lietuvių kalba buvo svarbi dėl jos savotiškumo. Literatai ja ėmė naudotis savo kūrybai. D. Poška demonstravo, kaip harmoningai skamba poezija lietuviškai. Bet Vilniaus universitetas neparodė pakankamo dėmesio lietuviškai kūrybai, nors kai kurie žymūs profesoriai, kaip Lelevelis, Laboika, ja domėjosi. O rašinėjo lietuviškai ne vienas kitas literatas, bet buvo jų visas būrys, anot dr. Maciūno. Jis tą lietuvišką sąjūdį ne vieną kartą yra išryškinęs moksliniuose rašiniuose ir paskaitose. O dirbdamas bibliotekininku 29 m. Pennsylvanijos universitete jis, be abejo, rado ir naujos medžiagos.

Čia jis citavo išlikusią korespondenciją tarp prof. Laboikos ir "žemaičių" (kaip tada visi nesulenkėję lietuviai buvo vadinami) literatų. Laboika rašė, kad žemaičiai studentai "rodo daug uolumo lietuvių kalbai" ir nesigėdina vadintis žemaičiais. Studentų būreliuose reiškėsi gyva lietuviška veikla, jie net padėjo Poškai žodyną sudaryti.

S. Stanevičiaus odė "Šlovė žemaičių", anot dr. Maciūno, buvo programinis eilėraštis, skirtas tam judėjimui. Jis konstatuoja blogą padėtį, kad lietuviai "užmiršo kalbą savo" ir nusako tikslą — "ką amžiai pagadino čėsas yra pataisyti", nes "lietuvių senos giminės pražuvime sveikos liko". Ta odė, sakė dr. Maciūnas, buvo lietuvių studentų himnas, dainuojamas studentų draugijoj.

Daug vėliau, *Varpe*, Kudirka rašė, kad "buvo studentų draugystė Daukanto laike". Kaip Kudirkos parašytas himnas buvo "tautiška giesmė", taip ir "Šlovė žemaičių", anot prelegento, buvo ano meto tikra tautiška giesmė. Ji užima vietą tautinio atgimimo istorijoj. Tautiška giesmė iškilo Vilniaus universiteto kultūrinėj aplinkoj, nors buvo jo ir nesuprasta.

Literatūrinėj Vilniaus universiteto minėjimo programos dalyje, "Vilniaus universiteto kūrybinis žodis", klausytojai girdėjo visą šios odės tekstą ir kitokią tų laikų kūrybą, tarp jos ir Adomo Mickevičiaus "Odę jaunystei".

Kaip pirmoje šio rašinio dalyje jau buvo minėta (ir apgailestauta), šiame suvažiavime visai mažai tebuvo paliesta Vilniaus universiteto veikla II pasaulinio karo metu ir pokario metais, t. y. trumpam laikotarpy Nepriklausomos Lietuvos globoj ir per vokiečių bei sovietų okupacijas.

S. Sužiedėlis tik prabėgomis pibūdino dabartinę Vilniaus universiteto struktūrą ir sakė, kad jame dabar studijuoja 16,000 studentų. Autonomijos universitetas neturįs, jis net nėra Lietuvos švietimo įstaigų žinioje, o, kaip ir caro laikais, priklauso nuo Maskvos, kuri jam ir rektorių skiria.

Vilniaus universiteto dabartinę veiklą lietė tik viena tema, tai Stasės Vaškelienės paskaita "Vilniaus universiteto biblioteka pokario metais".

St. Vaškelienė pati yra buvusi Vilniaus universiteto bibliotekos tarnautoja, o nuo 1963 iki 1968 m. — jos direktorė.

Nors jos tema buvo Vil- Vilniaus universiteto biblioteka pokario metais, bet ji savo paskaitoj apžvelgė ir visą bibliotekos

Kertinė paraštė

(Atkelta iš 1 psl.).

rūpimus Vilniaus universiteto klausimus pateiks ir kiti paskaitininkai. Ryšium su šiuo minėjimu penktadienį 7 val. vak. bus atidaryta ir dailininko Telesforo Valiaus grafikos p oda. Po jos suvažiavimo dalyvių susipažinimo pobūvis, kuriame Kazio Bradūno rūpesčiu bus pateikta ir vilnietiškos temos literatūrinė — kūrybinė programa.

Sekmadienį baigiamajame posėdy prof. St. Yla skaitys paskaitą apie tarptautinę Petrapilio politiką Lietuvos atžvilgiu, kai Viniaus universitetas buvo uždarytas. Iškilmingą posėdį simfonine programa užbaigs Lietuvių simfoninis orkestras, vadovaujamas F. Strolios.

Minėjimas bus baigiamas pabaigtuvių vakariene, kurioje pagrindinis kalbėtojas bus ministeris St. Bačkis. Meninę programą vakarienėje atliks solistė Dana Stankaitytė ir pianistas Alvydas Vasaitis.

Šeštadienio vakare yra statoma viduramžinė misterija "Nimmegeno Marytė". Ji yra statoma, norint pagerbti Vilniaus universiteto teatrinę veiklą. O ši yra labai didelė. Yra išlikę gana daug misterijų tekstų, kurios buvo statomos Vilniuje. Tik jos buvo statomos lotynų kalba. Mums pasilieka uždavinys šiuos tekstus iš rankraščių išskaityti ir išsiversti.

Nors mes ligi šiol neturėjome tiesioginio gyvo priėjimo prie Vilniaus universiteto, tačiau esame turėję vieną netiesioginį priėjimą ir juo gerai pasinaudoję. Tas priėjimas ar, jei taip galima išsireikšti, užpakalinės durys į Vilniaus universitetą. yra jos auklėtinių Didžiosios Lietuvos Kunigaikštijos romantizmas. Ir šis priėjimas mūsų tautiniam ir valstybiniam atgimimui turėjo vadovaujančios reikšmės. Juo buvo persiėmę aušrininkai.

Vilniaus universiteto auklėtinių romantizmas buvo Didžiosios Lietuvos Kunigaikštijos valstybinis romantizmas. Daug autorių tiesiog svaigo Didžiosios Lietuvos Kunigaikštijos garbe. Užtenka tik prisiminti Mickevičių, Kraševskį, Kondratavičių, Sirokomlią ir kitus. Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad šis valstybinis romantizmas buvo ne lenkiškos Karūnos romantizmas, bet Didžiosios Kunigaikštijos. Jie rašė taip, lyg anos Karūnos visiškai nebūtų. Ji nevaidino vaidmens jų kūryboje.

Klausimas apie lenkiškai rašiusių autorių dėmesį D. L. Kunigaikštijai (ne tik beletristų, bet ir mokslininkų) yra reikalingas gero pažinimo ir kritiško vertinimo. Deja, šiam minėjimui nepavyko suorganizuoti studijų šiuo reikalu. Galima tikėtis, kad jaunoji mūsų kultūros istorikų karta atkreips į tai dėmesį. Medžiagos tam reikalui jie ras apsčiai. Taip pat netruks ir visuomeninio dėmesio, ne tik lietuviškoje visuomenėje, bet ir šalia jos.

Kiekvienu atveju, mes tikimės, kad šis 400 metų Vilniaus universiteto minėjimas, ruošiamas Lietuvių katalikų mokslo akademijos, prisidės prie šio mūsų istorijoje snaudžiančio milžino pabudinimo. *V. Bgd.*

---

nueitą kelią nuo pat jo pradžios.

Bibliotekos gimimo data anksčiau negu paties universiteto — 1570 m. geg. 12 d. — kai jėzuitų įsteigtai kolegijai (dar tik vidurinei mokyklai) buvo padovanotos vyskupo sufragano Jurgio Albinijaus ir didžiojo Lietuvos kunigaikščio Žygimanto Augusto humanistinės kolekcijos. Įsteigus Vilniaus akademiją, 1579 m., biblioteka perėjo jos žinion. Bibliotekos fondai augo, bet gaisrai, karo metų evakuacijos ir graibstymai juos naikino. Prelegentė vaizdžiai išryškino tiek didingą, tiek ir graudų bibliotekos istorinį veidą, o apie pokario metų padėtį kalbėjo iš savo tiesioginės patirties.

1832 m. universitetą carui uždarius, bibliotekos fondai, kurie siekė 50,000 tomų buvo išdalinti įvairioms Rusijos imperijos mokslo įstaigoms, Kijevo, Charkovo, Maskvos universitetams, Petrapilio bibliotekai ir kt. Tik maži likučiai buvo likę Vilniuj, o ir tų dalis, prasidėjus I-am pasauliniam karui buvo evakuota į Rusiją. Taip buvo išdraskytas inkunabulų rinkinys ir daug retų knygų "nustojo egzistuoti". Ji kalbėjo ir apie nuolatines pastangas bent dalį tų knygų atgauti.

Tarp 1955 ir 1959 m. apie 15,000 tomų buvo grąžinta iš tarybinių bibliotekų, kurioms tos knygos nebuvo reikalingos (o Vil-

(Nukelta į 4 pusl.)

Giliai įmintos pėdos

Prof. Jono Puzino gyvenimas ir darbai

ANTANAS MAŽIULIS

Tęsinys iš praeito šeštadienio

Antras atsitikimas buvo jau kitaip įdomus. Kalbėjo apie proistorinių sodybų kasinėjimus, kur anų dienų gyvenos prasklaidai suprasti radiniai išliko to meto šiukšlynuose (Kjoekkenmoeddinger Kultur), nes ten pateko ir sudužę puodai, kiti įrankiai, sumedžiotų gyvulių kaulai, surinktų maistui geldelių (jūros ar ežerų) likučiai, žuvies kaulai ir kt., iš kurių galime atsekti anų dienų žmogaus virtuvę ir daug ką iš jo gyvenos. Pasiklausyti Europos proistorės kartais užeidavo ir vienas išsipustęs dabita, išdidus mieščioniukas, kurį sekančiais metais tėvai žadėjo siųsti į Prancūziją kažko studijuoti. Išeidamas prakošė pro dantis, kad tokius mokslus galį studijuoti tik provincialai ir šiukšlių vežėjų vaikai, bet ne jis, baigęs Kaune lenkų gimnaziją; ir jo daugiau nebematėme, nors dar porą kartų buvo užsukęs į Sargėnų kasinėjimus ir iš Pr. Baleniūno gavo iškastinių žmogaus dantų: jis aiškino, kad dantys padeda suprasti proistorinio ir kitokio žmogaus psichiką, nes jis 1939 m. vasarą buvo praleidęs Lenkijoje ir iš ten tą didžiąją mintį parsivežęs... Šie du įvykėliai praskleidžia, kaip kartais sunku buvo „nenusikalsti" atsitiktinai proistore susidomėjusiais, tik šiaip sau užeinančiais pasiklausyti, nes Lietuvoje į paskaitas galėjo visi užeiti laisvai, taigi jų klausyti neužsirašę, būtent kas tik iš studentų ir net pašalinių norėjo; tokių daugiausia būdavo lietuvių literatūros paskaitose, užsukdavo dar į prof. V. Krėvės-Mickevičiaus, prof. B. Sruogos, atklysdavo kartais ir į prof. J. Puzino paskaitas.

Svetur teko klausyti vėl Europos proistorės, todėl buvo man progos palyginti prof. dr. J. Puzino ir vokiečių proistorikų paskaitas. Innsbrucko univ. 1945 rudens semestre teko klausyti prof. dr. L. Franz, kuris anksčiau buvo skaitęs Prahoje proistorę ir išspausdinęs darbų; teko dalyvauti ir viename jo proseminare, padėti skirstyti iš subombarduoto Innsbrucko muziejaus suverstus radinius bei tokio darbo metu daugiau šnektelti. Buvo įdomus ir labai tvarkingas paskaitų metu, turėjo geras parodomąsias paveikslams (epidioskopą ir kt.) ekrane priemones. Antrasis buvo prof. dr. Kurt Bittel Tuebingeno univ., kur teko perklausyti bendroji Europos proistorė ir kitų dar kursų, dalyvauti jo proseminaruose ir seminaruose. Prof. K. Bittel buvo geras, labai geras dėstytojas, keletą metų dirbęs Turkijoje ir žinomas jau savo darbais. Jis skaitė ir Europos proistorės lyg įvadą, pradėdamas Europos ledynais. Tą dieną jis išsiskyrė nuo prof. J. Puzino kurso, maždaug jau po 10 girdėtų metų, kad sustojo platėliau prie gamtinių ledynų priežasčių, būtent prie astronominės M. Milankovičiaus prielaidos, kad pakitus Žemės keliui apie Saulę, susidaro Žemės apledėjimai ir todėl jie kartojasi: dabar gyvename vieną vėl tarpledyninį tarpsnį; kitų galimų ledynų priežasčių jis ir nebeminėjo. Prof. J. Puzinas mums Kaune ledynų susidarymo priežasčių plačiau nelietė, suminėjo tik jo tarpsnius vardais, o dėl priežasčių paminėjo tik, kad geologai ir kt. nesutarią. Buvo skirtumų tarp prof. J. Puzino ir prof. K. Bittel'io, išryškinant atskiras, pasakyčiau, kultūras, pvz. prof. K. Bittel daug laiko skyrė Europos megalitams, kelis kartus daugiau negu Pirėnų urvų radiniams. Bet tai ir visai suprantama, nes Pirėnų radiniai yra kaimyninė kultūra, o megalitai paliečia ir Vokietiją, tai vad. Heunenbetten, — grab; megalitams skyrė net kelias seminarines temas 1949 m., o mums tiek Pirėnų, tiek megalitų apraiškos yra tolimos, Lietuvos nepalietusios, todėl ir atskiros domės bendrojoje Europos proistorėje nebesukeliančios, tegalimos pažinti iš literatūros ir tik retai kam iš klausytojų gali tekti jos statinius bei radinius ar piešinius vietoj pamatyti. Toliau, lyginant šiuos abiejų Europos proistorės kursus, prof. J. Puzinas žymiai daugiau skyrė domės Skandinavijos ir Rusijos stepių kultūroms kaip prof. K. Bittel'is. Ir tai buvo pateisinama, nes, iš P. Vokietijos žvelgiant, Skandinavijos proistorė žymiai vėluoja, vėlai pasitraukė ledynai ir ten apsigyveno žmogus, taip Skandinavija ir kt. lieka jau pakraščio kultūromis, ne tiek svarbiomis, ne pradmeninėmis ir t.t. Trumpai paryškinęs maždaug to paties proistorės kurso skirtybes, taip pat dar pabrėžęs Tuebingene geras parodomąsias ekrane priemones ir turimus paleolitinius kaulo radinius, jų tarpe ir kaulo arkliuko drožinį, kuriuos iš seifo atnešdavo kartais poros policininkų lydimas pats prof. K. Bittel'is, o parodydavo turėdamas savo rankose ir kiekvienam paaiškindamas ten įbrėžimus bei reikšmę, bet niekad auditorijoje jų neleido nė vienam studentui paliesti, turiu pastebėti, kad prof. J. Puzinas buvo tikrai geras dėstytojas, ir Europos proistorės kursą gerai perteikė.

1938 m. rudens semestre pradėjome klausyti prof. J. Puzino proistorės skaitomus kursus: Rimutė Jablonskytė (vėliau — Rimantienė), Regina Volkaitė (Kulikauskienė), Galina Staškevičiūtė (1941 išvežta į Rusiją), Maračiauskytė (ištekėjo, vėlesnio likimo nežinau), Jadvyga Kuprevičiūtė (Jusionienė, karo metu perėjo į mediciną), Reznikaitė (rodos, 1941 ištremta į Rusiją), Julija Liesytė (ištekėjo JAV,

1973 metais Chicagoje, minint prof. dr. Jono Puzino 70 metų amžiaus sukaktį. Iš kairės į dešinę: prof. dr. Jonas Puzinas, Matilda Marcinkienė ir Konstancija Puzinienė. Nuotr. Z. Degučio

Šviežias kraujas Stratfordo festivalio vidury

ALFONSAS NAKAS

Dvidešimt septintasis kanadiškio Stratfordo festivalio sezonas prasidėjo birželio 5, o baigsis lapkričio 4. Ir šit rugpjūčio 7 naujas veikalas Avon teatre, o rugpjūčio 8 — naujas Festivalio teatre. Šviežiu krauju papildyta du mėnesius vaidinamų aštuonių veikalų programa. Bet šviežią kraują miniu ne vien alegoriška, o ir tiesiogine prasme. Abiejuose teatruose, abu veikalai — kraujas, pavydas, kerštas, kraujas.

Abu veikalus mačiau rugpjūčio 11. Čia keletas ryškesnių įspūdžių ir keletas pastabų.

Moteriškai interpretuotas "Othello"

William'o Shakespeare'o "Othello" pirmą kartą Stratforde mačiau 1973 metais. Daugelį scenų tuomet dominavo niūri prieblanda, o aktorių aprangą tamsios spalvos. Vieta, kur kilmingasis mauras Othello pavyduliaudamas turi numesti Desdamonai kapšiuką aukso, buvo suvulgarinta: scenos vidury, prieš pustrečio tūkstančio žiūrovų, jis Desdamoną pirma išprievartavo ir tik po to (užsidirbai, tu kekšė!) sviedė auksą. Jei dar pridėsim ir tai, kad Othello tuomet vaidino Izraelio aktorius Nachum Buchman ir rusiškai žydišku akcentu "suprofanavo tyrąją šekspyrinę anglų kalbą" (maždaug taip dramos kritikai piktinosi spaudoje), tuometinis pastatymas paliko rūgštų skonį. Gal todėl šešerius metus niekas neišdrįso... Bet va šiemetinio pastatymo režisierė Frances Hyland "Othello" interpretavo moteriškai pačia gerąja prasme. Išskyrus "sunegrintą" (juodai nudažytu veidu ir smulkiai raitytais plaukais) Othello, visi kiti žmonės, gerieji ir blogieji, labai gražūs ir gražiai apsirengę (dailininko Robin Fraser Payne darbas), įskaitant kurtizanę Biancą, suvedžiotoją mergogaudį Roderigo ir niekšų niekšą Iago. Prieš pavyduliavimo liepsnoms užsikuriant, dar šen ir ten pagriaudinėja tolima perkūnija, bet kai Othello širdis apjanka, nė tų perkūnų nebereikia. Išoriniai viskas perdėm žmoniška, žmogiška, natūralu. Niekšybės paaiškės iš žodžių ir darbų, ne iš dekoracijų, tamsių rūbų, dirbtinių vulgarybių.

Othello rolę gavęs Alan Scarfe. Jo monologai tokie lėti, kad spektaklio laiką mažiausiai ketvirčiu valandos užtęsia. Užtat žiūrovui nedingsta nė vienas žodis, įsimena prakeiksmai ir dejonės, atsiskleidžia pavyduliavimo klaikumas ir beprasmybė.

Negalėjau įsivaizduoti, kaipgi Nicholas Pennell suvaidins Iago. Shakespeare'o dramose buvo jis ir Hamletu, ir Arieliu (The Tempest), Richardu II, ir Brutu. Buvo filosofiškas, svajingas, ironiškas, sarkastiškas. Bet nematėme jo niekšu (Brutus Sakespeare'ui taurus, idealistas). O suvaidino! Pynė, intrigavo, lyg pats tikėtų, kad taip reikia, kad jis tikrai "honest Iago", kaip visi vadino. Net gaila buvo žiūrėti į sužeistą, suimtą, kankinimams ir mirčiai skirtą paskutinėj scenoj. Kas, kad pats pribaigė Roderigą, kad nudūrė savo Emiliją, kad Desdemona guli pasmaugta, kad Othello pasipjovė. Stovi scenos papėdėj, tokia psichopatiška šypsena nutviskęs. Neretas žiūrovas gal ir galvoja, kad paims geriausią advokatą, advokatas penkis geriausius psichiatrus, psichiatrai paskelbs prisiekusiųjų (jury) teismui, jog nesveiko proto... Ir vėl honest Iago suras naują Othello su nauja Desdemona...

Domini Blythe — nepamainoma Desdemona. Tokia graži, tokia švelni, trapi, tokia neapsakomai naivi. Tikra avelė! Mauras nebeslepia įtūžimo, pavydulystės persmelktas. Jau atvirai pažada nužudyti, varo į lovą ir trumpam išeina. O ką ji? Emiliją prašo išpinti plaukus, dainelę graudžią sudainuoja, atsigula ir laukdama net prisnūsta. Vaje, vaje! Užuot bėgus prie telefono ir šaukus 9 — 1 — 1, ar gal kaip kitaip prieš šimtmečius jau turėtas priemones naudojusi. Tik jau smaugiama atsigosta, tik tuomet savo numylėtinį maldauja, kad paliktų gyvą bent iki ryto, kad bent dvi valandas, kad pusvalandį. Mažesnę, bet ryškią Emilijos rolę gerai atliko Barbara Budd. Jei prisišaukus Shakespeare'ą, reiktų jo tik vieno paklausti: kaip gi ten buvo, kad Iago pati Emilija nežinojo jo niekšybių iki paskutiniosios? Daug reiktų kalbėti ir apie keturias gyvybes kainavusią nosinaitę, bet, deja, nieko neišspręstume.

Iki paskutinės vietos užpildytas Festivalio teatras ir karšti, ilgi plojimai liudijo pastatymo sėkmę.

Martha Henry - Hecuba Edward'o Bond'o "The Woman" pastatyme šios vasaros Stratfordo festivalyje Kanadoje Nuotr. Robert C. Ragsdale

W. Shakespeare'o "Othello" Kanados Stratforde: Alan Scarfe-Othello, Domini Blythe — Desdemona ir Nicholas Pennell — Iago. Nuotr. Robert Ragsdale

Anglo plunksna sudeginta Troja

Kas iš šio dienraščio skaitytojų pažįsta Edwardą Bond, anglų dramaturgą, parašiusį arti tuzino veikalų? Jaučiu, kad labai nedaug rankų tekyla. Jaučiu, kad ir amerikiečių teatrams jis labai tolimas, svetimas. Paskutinio jo veikalo, pernai parašyto ir jau pastatyto Anglijoj, porą savaičių karštligiškai ieškojau Detroito apylinkių knygynuose, bet nesuradau. Paslaugi mano miestelio biblioteka knygą užsakiusi, bet gausianti tik už trijų mėnesių. Minkštais viršeliais, 143 pusl. knygutę suradau Avon teatro vestibiuly, į spektaklį eidamas, ir sumokėjau 6.95 dol. Tai buvo vienas iš retų atvejų, kad į salę patekau vaidinimo neskaitęs. Čia kalbu apie Edwardo Bond dramą "The Woman", kurios Šiaurės Amerikos premjera įvyko rugpjūčio 7 ir kuri iki spalio 13-sios Avon teatre bus suvaidinta kelias dešimtis kartų.

Drama dviejų veiksmų. Pirmasis veiksmas vaizduoja Atėnų — Trojos karą ir prasideda džiaugsmingais graikų (atėniečių) šauksmais, kad Priamas žuvo, kad jo nebėra, kad tas prakeiktas benkartas tikrai žuvo ir pūsta... Bet karas tęsiamas, nes Troją narsiai gina Priamo pati, karalienė Hecuba. Veiksmas subyra į 14 scenų —epizodų, užtemdymais vienas nuo kito atskiriamų. Graikų kareiviai žiaurūs, ciniški, dažnai girti, skerdžia net priešų moteris. Graikų karžygio pati Ismenė pasiduoda Hecubos nelaisvėn, pamato trojėnų vargus, juos supranta, nuo tarpukalnio uolos ima šaukti graikų kareivius baigti pražūtingą karą. Veltui, Troja paimama ir padegama. Dar niekada nemačiau scenoje tokio gaisro. Tokio tikro, taip sukrečiančiai baugaus. Nukariautojų žiaurumas kulminacinį tašką pasiekia Hecubos vaikaičio, mažamečio Astyanaxo šaltakraujišku nužudymu. Protestuodama Hecuba išsilupa sau akis. Antrasis veiksmas, 9 epizodų, vaizduoja laiką už 12 metų po karo. Aklos Hecubos valdomi, trojėnų likučiai pajūry bando kurti ramų gyvenimą. Jų tarpe — pusiau pamišusi Ismenė. Laivu ar laivais atplaukia Ismenės vyras Heros ir su būriu kareivių ima ieškoti dievaitės statulos. Statula nešanti laimę, ir ji turinti priklausyti nugalėtojams. Jos buvo ieškoma ir pirmame veiksme, tuomet labai žiauriai. Dabar, po tuzino metų taikos, užkariautojų niekas nebebijo, jiems atvirai rodoma neapykanta. Jie ne tik statulos neranda, bet buvęs graikų vergas, sidabro kasyklų darbininkas, dabar invalidas ir Ismenės meilužis, Heros nužudo. Kareiviai išplaukia. Hecuba su savo žmonėm liekasi.

Toks maždaug turinys. Tik apčiuopiamas turinys. Bet kur gilioji mintis? Ką visom žiaurybėm dramaturgas norėjo parodyti? Juoba, kad Edward Bond esąs gėrio, socialinės teisybės skelbėjas? Matydamas Trojos dūmus ir liepsnas, dviejų moterų scenoj paskerdimą, mažamečio berniuko užkulisy nukirtimą, negalėjau negalvoti apie Maskvą ir jos žiaurybes po penkių tūkstančių metų nuo Trojos... Kiti veikiausiai galvojo apie Berlyną, kiti apie Hanoją. O kurgi šviesos spindulys, kai po tuzino metų Hecuba

(Nukelta į 4 pusl.)

Vladas Šlaitas

TAVO ŠIRDIES KAIMYNYSTĖJE

Mano šnervės yra stiprios ir švelnios.
Kai aš stoviu moters artumoj,
mano šnervės iš karto man aiškiai pasako,
ar aš stoviu skaisčios moters kaimynystėje,
ar aš stoviu neskaisčios moters kaimynystėje.
O,
kaip man lengva ir miela buvo kvėpuoti tavo širdies
kaimynystėje.

TU MAN ESI BRANGI

Tu man esi brangi. Brangesnio nieko
nesu sutikęs visame pasauly.
Buvo tik vasara. Tik vasaros dangus.
Ir tavo meilė didelė kaip saulė.

Jei kada nors buvau įsimylėjęs,
tai tik tada, kai degė tavo akys.
Ir viskas sukosi ratu ir skriejo,
kaip vienas didelis auksinis sapnas.

APIE SUSITIKIMĄ

Tie tamsūs debesys,
kurie lieja virš miesto stogų melancholiškai sunkią nuotaiką,
tie tamsūs debesys greitai praeis.
Reikia tiktai kantrybės.
O po to pasirodys danguj skaisčiai rožiniai vasaros debesys
tavo sielai ir mano sielai pradžiuginti ir pralinksminti.

Tai,
kad mudu daugiau su tavim nebesusitinkam,
visa tai,
iš tikrųjų,
neatneša jokio džiaugsmo.
Bet geriau su tavim susitikti kitam pasauly,
nei daugiau su tavim niekados nebesusitikti.

---

pavardės nežinau), Alyza (pavardės neprimenu; teklausė vieną semestrą), kartais dar užeidavo toks Kostelis (pavardės ir nebeprimenu), taip pat dar pora mergaičių istorikių, kurių viena žydaitė, 1941 pavasarį mirė nuo sovietų atvežtos cholerinkos. Žodžiu, tuo metu proistorei tebuvo apsisprendusi tik viena R. Jablonskytė. 1939 rudens semestre atsitiktinai prisidėjo dar viena istorikė Jonė Važgauskaitė, kurios likimo nežinau, pradėjo užeiti abu „švedai", būtent laikinai nebeišsiųsti dėl karo meto baigti etnologijos į Švediją švietimo m-jos stipendininkai: Juozas Lingis (išvykęs tik 1940 m. pavasarį ir ten likęs okupacijos metui) ir Juozas Juška (karo metu pasitraukęs į Vakarus ir mirė Elisabeth, N.J.(. Taip pat gal 1939 jau atėjo iš lietuvių k. skyriaus ir Marytė Alseikaitė (Gimbutienė). 1930-40 m. šis būrelis dalyvaudavome ir proistorės proseminaruose, rašėme ir referatus, kuriuos labai rūpestingai pirma perskaitydavo prof. J. Puzinas ir padarydavo pastabas ne tik proistorės klausimams, bet ir taisyklingai lietuvių kalbai, kuriai mes dažnokai nusikalsdavome. Geriausiais tų metų referatais buvo įskaityti: R. Jablonskytės iš akmens amžiaus, ar ne kampininės kultūros darbelis, geras buvo R. Volkaitės iš Lietuvos proistorės ir istorijos dienų sąvartos; mano apie proistorės dienų darbo įrankius susilaukė daugiausia priekaištų iš R. Jablonskytės, kad praleidau neapžvelgęs mikrolitinės kultūros titnagines adataites, o J. Juškai — priekaištavome dėl anų dienų medžioklės prielaidų. Prof. J. Puzinas man priekaištavo, kad mano darbe buvo per maža dar analizės, kad praleidau kai kurias įrankio technikines savybes, bet darbelį užskaitė pratybiniu, nors buvo, rodos, pora ir neįskaitytų. Šios prof. J. Puzino pastabos man dar kartą priminė tuos didžius metodinius skirtumus tarp literatūros, tautotyros ir proistorės: visur reikia analizės ir ją apjungiančios sintezės, tačiau skirtingo spūdžio: prof. J. Ambrazevičius vis primindavo man, kad per daug mano rašiniuose analizės, per maža sintezės net ir mano rašytuose tautosakiniuose referatuose, nes analizei buvau daugiau linkęs, o proistorei tos analizės pritrūko, nes kartais nebejžvelgiau kaip buvo paimtas kaulas ir jo spūdžiu nuskaldytas koks titnaginis mikrolitinis dirbinėlis... Ir už tuos priekaištus tiek prof. J. Ambrazevičiui-Brazaičiui, tiek ir prof. J. Puzinui buvau labai dėkingas, nes abu, kaip ir prof. A. Salys, prof. Pr. Skardžius, prof. Dovydaitis ar prof. Z. Ivinskis, skatino susipažinti gerai su medžiaga ir tada daryti išvadas, niekad neskubėti ir išvadų iš turimos medžiagos nepertempti, nors visi jie atstovavo skirtingiems lituanistiniams mokslams.

1939 m. pavasario, rodos, jau vasario mėn. galan teko pradėti vėl kasinėti Sargėnų ir Veršvų griaunamieji kapinynai, nors buvo šalta ir užsiausdavo sniegai. Tie abu kapinynai buvo arti besistatančio mūrinio Kauno, kuris reikalavo daug statybai graužo. Ir tas reikalingas graužas buvo parduotas tiek Sargėnuose, tiek Veržvuose statybininkams; jį kasė ir sunkvežimiais vežė į Kauną, sunaikindami to storo graužyno viršuje sen. geležies amžiaus (0-400 m. po Kr.) bei kiek vėlesnius žmonių ir arklių kapus. Mūsų įstatymai buvo pasenę ir tokių naikinimų negalėjo sulaikyti, apsaugoti, nes ir 1000 lt. baudas graužo pardavėjai nė nemirktelėję sumokėdavo, pakeldavo tik graužo kainą, ir per savaitę atsirinkdavo. Todėl nieko kita neliko, tik pradėti šių kapinynų tyrinėjimus ir jiems padėti susigriebti daugiau litų: mes tyrinėdami nukasėme dar kultūrinį sluoksnį, ką jie patys (graužo pardavėjai) būtų savo pinigais atlikti turėję, taigi visas tas dideles išlaidas turėjo padengti mūsų valstybės iždas, o jie — po kelių dienų pradėda vežti gryną graužą, niekam nė ačiū nepasakę, kartais dar mums pagrasindami, kad nesuspėjome jiems naujo ploto nukasti ir atkastų kapų radinių susirinkti. Taip Vytauto D. kultūros muziejus, vykdęs prof. J. Puzino priežiūroje kasinėjimus, pasiuntė konservatorių Pr. Baleniūną su parinktais darbininkais kasinėti, o Pr. Baleniūnui į pagalbą po 1-2 dienas savaitėje priskyrė savo kai kuriuos klausytojus, k.a. R. Jablonskytę, J. Kuprevičiūtę, Marašinskaitę, rodos, ir G. Štaškevičiūtę, mane; M. Alseikaitė-Gimbutienė ten buvo priskirta tik 1940 m. pavasarį. Į kasinėjimus tiek Sargėnuose, tiek Veršvuose dažnai atvažiuodavo (mus visus paimdavo tie patys graužo vežėjai, pamatę laukiančius Vilniaus ir Laisvės al. kampe) ir pats prof. J. Puzinas, ypač suradus įdomesnį kokį griautinį ar arklio kapą. Tuomet, jam prižiūrint, turėdavome paruošti užtiktą kapą baigtinai nufotografuoti, aprašyti jo atkasimą ir radinius, pastebėtus kape angliukus ar suodžius, t.y. vieną smulkmenėlę griautiniame kape, pav. kad ano meto skobtinis karstas buvo viduje išdegintas, parašyti tiksliai pastebėtas kaulų žymes (jei buvo palaidotas ant smėlio, tai kaulų veik nelikdavo, tik balsva žymė ar koks kauliukas prie žalvario ar geležies prisilietęs, taigi šių deginių konservuotas), rankų ir kojų sulenkimus ir t.t., visus žalvario ar geležies įkapinius radinius, skobtiniam karstui prilaikyti bei kitus akmenis ir kt. Daug sunkiau buvo aprašyti Veršvų kapinyne arklio kapą, nes labai buvo svarbu nustatyti, kaip jis gyvas buvo į duobę įstumtas, kaip jo kojos buvo palenktos, koks jo amžius, kur sudėti papuošalai, būtent dažnai ir jo uodega turėjo tokias pat žalvarines apyrankes, kaip tuo metu nešiojo žmonės, ir t.t. Veršvų degintiniai kapai buvo nesunku aprašyti, nes visi kaulai ir radiniai buvo išrinkti, supilti į kapo duobutę. Bet su Sargėnų degintiniais kapais buvo jau kiek kitaip: kapą reikėjo išskusti, susipylus į vielinį sietą nusinešti ir vandenyje išplauti visus smėlius, pelenus ir suodžius, o tada jau iš akmenukų bei kitų nereikalingų priedų, dažnai pasipylus ant ledo, išsirankioti sudegintų radinių įvairias nuolikas. Mums prof. J. Puzinas prie surasto kapo daug aiškindavo apie to meto laidoseną ir visą kultūrą, tai buvo labai svarbus paskaitų pratęsimas, o mes iš dalies perlaikydavome ir egzaminus: dažnai paklausdavo, kuo vienas ar kitas surastas čia radinys skiriasi nuo to amžiaus kitų vietų kapų. O kiek daug jis kalbėjo vienu metu, kai buvo surastas gal 1940 m. balandžio mėn., vad. „Nuotakos iš Pajuostės kapas"? Tai buvo moters kapas, kuri turėjo tokius pat antsmilkinius, kaip anksčiau buvo surasti Pajuostėje, netoli Panevėžio. Ir šį kapą paruoštą laikėme kelias dienas, nes lankė ekskursijos iš Latvijos ir dar kt., lankė ir mūsų vyriausybės atstovai, mokyklos... Nauji šio kapinyno radiniai sukėlė gal pirmą kartą didelį ir mūsų spaudos dėmesį, nes susidomėjo svetimieji, kai šiaip mūsų spauda mažai tais kasinėjimais domėjosi. Ši „Nuotaka iš Pajuostės", kaip šį kapą mes tuo metu vadinome, kėlė daug įdomių klausimų, būtent: ar ji tikrai nuo Panevėžio atkilusi gali būti, taigi gal egzogaminės ryškios vestuvės, ar tie antsmilkiniai tik prekybiškai čia bus prie Kauno patekę? Ir žiūrinėjome kiekvieną radinuką, dirbinėlį, gal pastebėsime ir daugiau ne vietinių amatininkų darbo čia radinių, bet visas liko neišspręsta, nes buvo reikalinga tų radinių dar ir cheminės analizės.

Baigdamas šio didelio proistorės dėstytojo apžvalgą, noriu pastebėti, kad prof. J. Puzinas turėjo didelę dovaną šiuos mokslus vaikams išaiškinti ir juos sudominti. Prisimenu, kai 1929 m. jis man aiškino Kauno m. muziejuje apie tą T. Daugirdo paruoštą kapą ir kaip vėliau dar su juo aš ginčijausi, nes tada buvau „proistorikas": jau skaitęs buvau P. Tarasenkos ir „Gimtąją Senovę" ir „Priešistorinę Lietuvą" bei ką tik įsigijęs jo „Lietuvos archeologijos medžiagą" su žemėlapiu, todėl mane taip „išmintingą" nusivedė ir prof. Ed. Volterį parodyti, kuris padėjo prof. K. Būgai... Šis tada mano, nors ir ne kartą lankiusio Kauno m. muziejų, susitikimas su jaunu stud. J. Puzinu buvo didelė paskata plačiau domėtis tautotyra ir Lietuvos praeitimi, rankioti proistorines senienas. Ir ne kartą man teko matyti bei klausytis jo aiškinimų mokiniams Vytauto D. kultūros musiejuje, 1939-1940 m. Sargėnų ar Veršvų kapinynuose, — visada jaunimui mokėjo aiškiai papasakoti ir sudominti, kas mums, studentams, sunkokai sekėsi. Tas jam sekėsi ir čia, kai pvz. atvažiavęs į Bostoną LE reikalais, buvo pakviečiamas Bostono lituanistinės mokyklos vadovų pakalbėti vyr. klasėms apie Lietuvos proistorę.

(Bus daugiau)

Dailininko Telesforo Valiaus kūrybos apžvalginė paroda

Savo giluminių ištakų prasme lietuviškosios grafikos klasika prasidėjo ir susiformavo nepriklausomybės laikotarpio paskutiniame dešimtmetyje. Jos pionieriai ir puikiausių kūrybinių rezultatų pavyzdžiai yra: Viktoras Petravičius, Paulius Augius, Vaclovas Ratas ir Telesforas Valius. Ant jų atrastų ir atkastų lietuviškosios grafikos turinio ir formos pagrindų dabar sėkmingai statoma lietuviškoji grafika už juos jaunesniųjų kartų. Gaila, kad iš minėtos kūrybingos ketveriukės šiandien tebėra gyvas ir tebekuriantis tik Viktoras Petravičius, kiti trys — jau mirę. Su Telesforu Valiumi, gyvenusiu Kanadoje, išsiskyrėm dar taip neseniai — jis mirė 1977 m. gruodžio 1 d. Buvo gimęs 1914 m.

Ryšium su Lietuvių katalikų mokslo akademijos suvažiavimu Chicagoje plačios apimties pomirtinę apžvalginę Telesforo Valiaus grafikos parodą M. K. Čiurlionio dailės galerijoje, Jaunimo centre, rengia Lietuvių dailės institutas, poniai A. Valienei talkininkaujant, ir buvę dailininko bičiuliai. Parodoje bus išstatyti 53 rinktiniai jo darbai: varis, akmuo, linoleumas, pastelė, spalvoti piešiniai, medžio raižiniai.

Paroda atidaroma š. m. rugpiūčio mėn. 31 d. (penktadienį) 7 val. vak. Atidaryme kalbės Lietuvių dailės instituto pirm. dail. Adolfas Valeška ir vienuoliktojo Lietuvių katalikų mokslo akademijos suvažiavimo renginių moderatorius kun. Vytautas Bagdanavičius. Paroda galerijoje vyks iki rugsėjo 7 d. Lankymo valandos šeštadieniais ir sekmadieniais nuo 10 val. ryto iki 9 val. vak., šiokiadieniais nuo 7 val. vak. iki 9 val. vak.

Telesforas Valius — Velykų rytas Lietuvoje (medžio raižinys)

Telesforas Valius — Iš "Tragedijos Baltijos pajūry" (medžio raižinys)

Vilniaus universitetinės temos literatūrinė vakaronė

Šimtametiniame kelyje Vilniaus universitetas daug pėdsakų yra palikęs mūsų lietuviškoje raštijoje nuo pat savo įsikūrimo laikų iki dabarties. Daugelio jo profesorių ir buvusių jo studentų grožinės literatūros pavyzdžiai bei užmojai jau neištrinami iš mūsų kultūros istorijos. Šiai universitetinei ir vilnietiškai kūrybai Lietuvių katalikų mokslo akademijos vienuoliktame suvažiavime Chicagoje yra skiriama literatūrinė vakaronė rugpjūčio mėn. 31 d. (penktadienį) 7 val. 30 min. Jaunimo centro kavinėje (tuoj po T. Valiaus parodos atidarymo Čiurlionio galerijoje). Grožinės žodžio kūrybos pavyzdžiais bus pristatoma vilnietiškoji tema nuo senųjų mūsų liaudies dainų iki pat šių dienų, rašytojų plunksnos. Rečituojamas žodis bus pajvairinamas senąja daina ir senosios vilnietiškos kamerinės muzikos garsais. Vakaronės programą atliks Kazys Bradūnas, Vita Musonytė, Arūnas Pemkus ir Julija Švabaitė - Gylienė.

Iš Lituanistikos instituto suvažiavimo

(Atkelta iš 2 psl.)

niaus universitetui jos buvo "kūno dalis"). Be to buvo įsigyta senosios raštijos ir mainų būdu. (Mažvydo katekizmo egz.) Vienam atgautam leidiny, 1962 m. buvo rasta prie lotyniško teksto ranka įrašytos maldos Sveika Marija, Tėve Mūsų ir Tikiu į Dievą Tėvą, pirmojo 16 a. ketvirčio lietuvių kalba — pats anksčiausias lietuviškas tekstas, dar prieš Mažvydą.

Leningrado Mokslo akademijos bibliotekoj iki šiol dar yra Žygimanto Augusto biblioteka, vienas iš pirmųjų 16 a. spaudos "laiptelių". Buvo pakartotinai apeliuota, bet perdavimo iki šiol nesulaukta. (Kaip skaitėm spaudoj, dabar, Vilniaus universiteto 400 metų sukakties proga ir vėl buvo kreiptasi, bet rezultatų dar nėra . A.S.).

Paskutiniais metais bibliotekos fondai labai prisipildė sovietinėm knygom. Po ilgiau trukusio patikrinimo 1958 m. buvo paskelbta, kad biblioteka turinti 1.5 milijono knygų. Dabar ji turi jau 4 milijonus tomų. Kasmet gaunama nuo 50,000 iki 70,000 vienetų. Dauguma jų, rusų kalba, privalomos knygos. Bet sunku šiuos skaičius lyginti su Amerikos bibliotekų statistikom, nes į juos įskaityti ir šimtais bibliotekoj laikomų vadovėlių egzemplioriai bei kiti dubletai.

Prelegentė su pasididžiavimu kalbėjo apie retų knygų fondą (vien inkunabulų yra 310 knygų), apie išaugusį rankraštyną, kuris siekia Jėzuitų laikus. Jame yra pergamentų rinkinys, ranka rašytų gaidų, dvarų archyvų, Edukacinės komisijos ir filomatų archyvai ir kt. Biblioteka taip pat turi brangių kartografijos darbų nuo 1490 m. Yra vertingų istorinių ir geografinių atlasų kolekcija. Yra taip pat ir grafikos kabinetas. Biblioteka yra depozitorius tarptautinių organizacijų leidiniams (Unesco).

S. Vaškelienė užsiminė ir naujus restauravimo metodus, atskirą restauravimo skyrių, kur dabar dirba 35 žmonės, laboratoriją su specialia aparatūra. Bet nepasakė, kad visa tai buvo sukurta jos pačios pastangomis. Knygų restauravime Lietuva dabar yra centras, šį skyrių norima paversti moksline laboratorija.

Vilniaus universiteto biblioteka atitinka pirmaujančios bibliotekos reikalavimus, ji yra viena iš žinomiausių visoj Sovietų Sąjungoj, bet pripažinimo, kaip pirmos kategorijos biblioteka, dar negavo. (Tai jai užtikrintų geresnes pajamas).

Prelegentė minėjo ir nepaprastai puošnią bibliotekos architektūrą, pusmetrio storumo sienas, tik apgailestavo, kad bibliotekoj nėra Vakaruose jau priprastos technikos. Nėra kompiuterių nei katalogavimui, nei bibliografiniams pajieškojimams. Nėra net paprasčiausių kopijavimo mašinų.

Vilniaus universiteto biblioteka, sakė ji, yra "kaip 19 a. labai turtinga dama, išėjusiais iš mados rūbais". Prelegentė taip pat kalbėjo apie knygų siuntimą Vilniaus universitetui iš Vakarų ir su tuo susijusias problemas. Šis punktas sukėlė ir įdomias diskusijas. Buvo įvairių sugestijų.

Kita paskaita, kuri lietė šį laikotarpį ir Vilniaus universiteto įtaką meno vystymuisi, buvo dail. *Viktoro Vizgirdos, buv.* Vilniaus Meno akademijos direktoriaus, tema "Lietuvos dailės vingiai Vilniuje". Buvo parodyta skaidrėse labai daug dabartinių ir ankstesniųjų Vilniaus dailininkų darbų. Skaidrės apėmė ir tapybą, ir grafiką, ir skulptūrą, ir pagalbinius vidaus architektūros menus. Jos buvo surūšiuotos chronologiškai, pagal kiekvienos meno srities vystymosi eigą. Kiekvieną skaidrę palydėjo konkretus, įžvalgus prelegento komentaras. New Yorke tai buvo pirma proga plačiau susipažinti su veržlia, kūrybinių jieškojimų pilna meno raida Lietuvoj per paskutinius du dešimtmečius. (Šį pavasarį Toronte, AABS 6-toj konferencijoj, panašių paskaitų ciklas sukėlė labai didelį susidomėjimą. A. S.).

New Yorko platesnė visuomenė Lituanistikos instituto suvažiavimui, deja, pasirodė gana abejinga. Nors Vilniaus universiteto 400 metų sukakties minėjime dalyvavo apie 300 žmonių, paskaitose klausytojų skaičius svyravo tarp 20 ir 60.

Ar čia kalta buvo paraginimų stoka, ar visuomenės intelektualinis atbukimas, svarstyti neverta. Bet rengėjams buvo ko nusivilti. (Tiesą sakant, negausus buvo ir pačių Lituanistikos instituto narių dalyvavimas, jų neužsiregistravo nė 20...).

Su suvažiavime skaitytom paskaitom galima bus susipažinti ir būsimam suvažiavimo darbų rinkiny, *Lituanistikos instituto suvažiavimo darbai, (Proceedings),* kuris nuo 1971 m. išleidžiamas po kiekvieno suvažiavimo — 4 tomai jau pasirodė 1971, — 73, — 75, — 77 m. Institutas taip pat leidžia ir kitą seriją: *Lituanistikos darbai — (Lithuanian Studies).* Jų irgi išleista 4 tomai, rengiamas V-tasis. Tuos leidinius galima užsisakyti Lietuv. Fondo raštinėj, pas Kleopą Girvilą, 2422 W. Marquette Rd., Chicago, Ill. 60629.

Pasiteiravus pas dr. J. Gimbutą, buvusį ilgametį Lituanistikos instituto pirmininką, apie instituto planus artimoj ateity, štai kas sužinota:

Du leidiniai jau spaustuvėj ir netrukus pasirodys, tai II dalis *Liet. išeivijos spaudos bibliografijos 1975* — 78 m. (pirmoji dalis, išleista Chicagoj 1976 m. apėmė 1970 — 74 m. laikotarpį), ir II laida prof. Aleknos knygos *Vyskupas Valančius.* Be to rengiami dar šie leidiniai: *Akademinė Lietuvos istorija, Lietuvių literatūros istorija (anglų kalba), V. Biržiškos Lietuviai studentai užsienio universitetuose nuo 16 a.,* ir *Išeivijos spaudos bibliografija prieš I-jį pasaulinį karą.* Ir juos bus galima užsisakyti minėtu adresu.

Suvažiavime taip pat buvo nutarta išleisti dr. St. Goštauto paruoštą straipsnių anatlogiją apie M. K. Čiurlionį anglų kalba.

Šviežias kraujas Stratfordo festivaly

(Atkelta iš 3 psl.)

vis tiek akla, kai jos trojėnai tebevaikšto skarmaluoti ir ne kasdien turi duonos? Tai gal sakyčiau ten, kur okupantams spjaudo į veidą, kur jų nebebijo ir nebeklauso. Iš čia gal maždaug toks moralas: daug lengviau užkariauti ir sudeginti, negu užkariavus valdyti.

Veikalą dramaturgas pavadino "The Woman", bet galėjo pavadinti ir "The Women", daugiskaitoj. Žinoma, jis norėjo iškelti Hecubą. Bet ne kuo mažesnė ir Ismė, ypač pirmoje dalyje. Kitos, kad ir eilinės moterys, taipgi labai narsios. Hecubą vaidino mums jau gerai pažįstama Martha Henry. Blogai vaidinti ji negali ir nemoka. Šiam festivalio sezone ji yra pati geriausia aktorė. Nustebino Ismę vaidinanti Calre Coulter. Dramos pradžioj, kai ji atėjo į graikų karvedžių posėdį, manėme, kad čia viena iš žiūrovų. Tokia neaktoriškai natūrali, tokia Hausfrau, atėjusi vyro iš smuklės išsivesti. Bet kai ėmė šūkauti, vyrus iš karo viliodama! Kai antram veiksme flirtavo su varganu invalidu! Visur kitokia, kelių spalvų aktorė. Jos Stratforde būta vienam sezone prieš apsčiai metų, dar studentės. Dabar grįžo subrendusi.

Pirmaeilių aktorių čia gal apie tuzinas, įskaitant ir Nestorą vaidinantį William Hutt. Tik 23 scenose beveik nė vienas negali kaip reikiant išsitiesti, išskyrus Jim McQueen, vaidinusį Tamsųjį vyrą (buvusį vergą) ir iš dalies Craig Dudley, vaidinusį Heros. Mums, lietuviams, įdomus Ingridos Blekytės vaidmuo. Ji čia dar tarp statistų, bet jau ištarianti ir keliolika žodžių. Jei neklystu, vienam epizode, prieblandoj, graikų kareivis ją nužudo. Kitur matome grakščiai šokančią su keliomis trojietėmis kažkokį "tautinį šokį". Keliose scenose ji matoma arba veidu į publiką, arba iš profilio, bet niekur nenusisukusi. O tokių nusisukusių kur kas daugiau, negu matomų. Tai žaliausi statistai, sudarą minios iliuziją. Su Ingrida turėjau trumpą interview ir apie ją parašysiu atskirai.

Šį veikalą režisavo Peter Moss su Urjo Kareda.

Po kiekvienos Stratfordo viešnagės vis neiškenčiu vieno ar kito veikalo nerekomendavęs dar neapsisprendusiems eventualiems žiūrovams. Po šios trečiosios išvykos siūlau pamatyti ir "Othello", ir "The Woman". Abu puikūs pastatymai! O kadangi vėlyvi, tai su bilietais gal nebus sunku, ypač šiokiadieniams.

1979. VIII. 13.

Rašybos tvarkymas ir išeivija

Šiomis dienomis turėjau malonių ir įdomių svečių. Važiuodamas dirbti į lituanistikos vasaros seminarą, pakeliui Clevelande mane aplankė kun. Juozas Vaišnys, S.J. Iš jo išgirdau, kad mokytojų studijų savaitės dalyviai Kennebunkporte šiemet buvę supažindinami su Lietuvoje įvedamais mūsų rašybos bei skyrybos pakeitimais, turinčiais tikslą rašybą bei skyrybą lengvinti. Rugpjūčio 12 mane taip pat aplankė seminaro dėstytojai prof. Ilona Gražytė - Maziliauskienė bei prof. Antanas Klimas ir studentai O. Kliorytė iš Clevelando, V. Abariūtė iš Detroito, M. Matulaitytė iš New Yorko. Iš jų sužinojau, kad ir seminaro studentai taip pat buvę supažindinti su rašybos bei skyrybos pakeitimais. Abiejuose vietose prieita prie išvados, kad šie pakeitimai turėtų būti žinomi ir visai lietuvių išeivijai, nes jais siekiama mūsų rašybą bei skyrybą daryti nuoseklesnę ir lengvesnę. Taigi tikslas visiškai priimtinas. Antra, tiek tauta tėvynėje, tiek išeivija svetur turėtume vienodai rašyti.

Tad kokiem pakeitimam galėtume bei turėtume pritart ir kokius atmest? Pritarti galime tiems kalbininkų siūlymams, kurie siekia mūsų rašybą bei skyrybą patobulinti. Pirminis projektas buvo pateiktas A. Valeckienės redaguotam leidiny "Lietuvių kalbos rašyba ir skyryba," išėjusiame 1976 m. Vilniuje. Dabar speciali komisija, turinti jau ir įsakomąją galią, šio leidinio siūlymus peržiūri ir nutarimus skelbia specialiais pranešimais. Tokių pranešimų jau pasirodė keli, ir juos turi vykdyti mokyklos, laikraščiai, valdžios įstaigos ir t. t. Čia teikiama rašyti: **turbūt, galbūt, kaipmat** (kartu); **per daug** mažas, **per daug** žino (vienodai: skyrium per ir **daug**); **kas ne kas, vos ne vos** (be brūkšnelių); **bjaurus, pjauti, pjūvis, rugpjūtis** (su j) ir t. t.

Skyryboje siūloma kai kuriais atvejais kablelių atsisakyti, pvz. neskirti daugelio įterptinių žodžių ir kt.

Bėda ta, kad į mūsų rašybos ir skyrybos reikalus, be kalbininkų, taip apt įsimaišė komunistų partija. O jai rūpi ne rašybos nuoseklumas, bet komunistinė ideologija. Todėl ji ir primetė kai kuriuos ideologinius nenuoseklumus. Pvz., tikriniai daiktavardžiai ir toliau bus rašomi didžiosioms raidėmis, bet Dievas, taip pat tikrinis daiktavardis, Lietuvoj liepiamas rašyti mažąja, nes tokia komunistų partijos valia. Komunistinės šventės bus rašomos didžiosiomis raidėmis, bet krikščioniškos, kaip Kalėdos, Velykos, Joninės, jau mažosiomis. Nenuoseklu, bet nuoseklumą reikia aukoti fanatizmui. Tokiam rašymui, aišku negalėsime pritarti nė vienas, kuriam rūpės rašybos logika ir nuoseklumas.

Vadinasi, kai kas rašybos pakeitimuose mums priimtina, kai kas laisvųjų kraštų laisviesiems lietuviams atmestina. Priimtinus dalykus turime surašyti ir viešumai paskelbti. Šiam tikslui siūloma sudaryti specialią komisiją iš Lituanistikos instituto narių ir jos teikiamus, mums priimtinus siūlymus paskelbti viešai "Pasaulio lietuvyje" ir kituose mūsų laikraščiuose. Tai būtų kelias į rašybos bei skyrybos vienybę. Karšta tu būtų priešinimasis tai joveliai nei rašybai ir skyrybai, kuri nėra atsakingai ima įsigalėti mūsų raštuose, ypačiai, kad kai kurių mūsų laikraščių redaktoriai darosi nebepajėgūs ir nerangūs atsiunčiamus raštus peržiūrėti ir kalbiniu atžvilgiu sutvarkyti. Esame pakeliui į kalbinę anarchiją. Tad jai priešinkimės.

Stasys Barzdukas

26-JO SANTAROS-ŠVIESOS SUVAŽIAVIMO 1979 M. RUGSĖJO 6—9 D. TABOR FARM, SODUS, MICH. PROGRAMA

Ketvirtadienis, rugsėjo 6 d. 2 val. Eglė Žygaitė, "1529 m. Lietuvos statutas kaip etnografinis dokumentas".

Algis Mickūnas, "Liberalizmas ir dabartinės jo įtakos į žmogaus teisių supratimą".

8 val. Pokalbis su Vincu Rasteniu.

Vėliausi Lietuvos dailininkų darbai.

Penktadienis, rugsėjo 7 d. 9:30 val. Kazys Almenas, "Kvantifikuotos rizikos problema demokratinėje santvarkoje".

Santaros - Šviesos Federacijos ir AM ir M. Leidinių fondo organizaciniai posėdžiai.

2 val. Violeta Kelertienė, "Literatūros lankų literatūros kritika šiandieniniu žvilgsniu".

Alina Staknienė, "Kritikos žvilgsnis į save: literatūros kritika Lietuvoje naujų kelių sankryžoje".

Simpoziumas: "Nuo idėjos iki teksto: lietuvių kritikos nenueitas kelias" (Moderuoja Rimvydas Šilbajoris, dalyvauja V. Kelertienė, I. Maziliauskienė).

8 val. Pokalbis su Aleksandra Kašubiene.

Pokalbis su Pranu Gailium.

Šeštadienį, rugsėjo 8 d. 9:30 val. Vincas Trumpa, "Laisvės našta".

Simpoziumas: "Laisvė šiandien: naujos problemos ir kintančios perspektyvos" (A. Gureckas, R. Misiūnas, J. Šmulkštys).

2 val. Ilona Maziliauskienė, "Žmogus ir laikas — Romualdo Lankausko kūryba".

Aleksandras Ginzburgas, "Dvasinis atgimimas Tarybų Sąjungoje" (Verčia ir moderuoja Aušra-Marija Jurašienė).

8 val. Vakaras Algimantui Mackui: Živilė Bilaišytė, Liūnė Sutema ir kiti.

Nerijos Linkevičiūtės ir Berenardo Prapuolenio lietuviškosios muzikos koncertas. Programoje komp. F. R. Bajoro ciklai "Karsnavalas" (žodžiai M. Vainilaičio) ir "Kodėl" (žodžiai J. Degutytės); Dariaus Lapinsko "Duetai". Akompanuoja D. Lapinskas.

Sekmadienis, rugsėjo 9 d. 10 val. Vincas Rastenis, "Tauta — aplinkos ugdyta žmonių bendruomenė".

Suvažiavimo metu — Prano Gailiaus darbų paroda.

Registracija iš anksto: Suvažiavimo Rengimo Komisija, % Mr. V. Adamkus, Tabor Farm, Sodus, Mich. 49126. (Tel.: 616 — 925-6404).

Chicagos etniškųjų nuotraukų paroda

Savo laiku mūsų laikraščio puslapiuose buvo minėtas Chicagos miesto etninių studijų projektas, čia vykdytas Washingtono federalinės institucijos — American Folklife Center. Projektas, pasitelkiant etnografus, folkloristus, menotyrininkus ir kitokius specialistus buvo atliktas 1977 metais. Projekto planuotojai ir atsakingi vadovai buvo aname Folklife Centre dirbantys Elena Bradūnaitė ir C. Fleischauer, vėliau suredagavę ir išleistą viso šio darbo platų dokumentinį aprašymą.

Projekto darbuosna buvo įjungtas ir žinomas profesionalas fotografas, lietuvis — Jonas Dovydėnas. Jisai margaspalve etninę Chicagą tada kūrybingai užfiksavo savo nuotraukose. Dabar tų nuotraukų paroda vyksta Chicagos Moderniojo dailės muziejaus patalpose (Museum of Contemporary Art) 237 East Ontario St., Chicago, Ill. 60611. Įvairus Chicagos etniškasis veidas išskirtinės kokybės nuotraukose turėtų patraukti visus čikagiečius, o šiuo atveju ypač lietuvius. Paroda muziejuje vyksta iki rugsėjo mėn. 30 d. Jos atidaryman rugpjūčio 17 d. iš Washingtono buvo atvykęs pats American Folklife Centre direktorius Alan Jabbour. Paroda pavadinta "Inside Our Homes,, Outside Our Windows" vardu. Tuo pavadinimu išleistas ir puikus parodos katalogas.

Airių muzikinės varžybos Bogen aukšt. mokykloje, Chicagoj. Nuotrauka Jono Dovydėno iš jo etniškosios Chicagos nuotraukų parodos Moderniojo meno muziejuje, Chicagoj.